

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ

53-1



BRNO 2012

PŘEHLED VÝZKUMŮ

Recenzovaný časopis
Peer-reviewed journal

Ročník 53
Volume 53

Číslo 1
Issue 1

Předseda redakční rady
Head of editorial board

Pavel Kouřil

Redakční rada

Herwig Friesinger, Václav Furmánek, Janusz K. Kozłowski,
Alexander Ruttkay, Jiří A. Svoboda, Jaroslav Tejral, Ladislav Veliačik

Odpovědný redaktor
Editor in chief

Petr Škrdla

Výkonná redakce
Assistant Editors

Jiří Juchelka, Soňa Klanicová, Šárka Krupičková, Olga Lečbychová,
Ladislav Nejman, Rudolf Procházka, Stanislav Stuchlík, Lubomír Šebela

Technická redakce, sazba
Executive Editors, Typography

Alice Del Maschio

Software
Software

Adobe InDesign CS5

Fotografie na obálce
Cover Photography

Prusiek, lok. 25. Hrob č. 22, zlato (viz obr. 6. na str. 78)

Adresa redakce
Address

Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.
Královopolská 147
612 00 Brno
IČ: 68081758
E-mail: pv@arub.cz
Internet: <http://www.arub.cz/prehled-vyzkumu.html>

Tisk
Print

Azu design s.r.o.
Bayerova 805/40
602 00 Brno

ISSN 1211-7250
MK ČR E 18648

Vychází dvakrát ročně
Vydáno v Brně roku 2012
Náklad 400 ks

Časopis je na seznamu neinpaktovaných recenzovaných periodik vydávaných v ČR.
Copyright ©2012 Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i. and the authors.

uložené na ÚAM FF MU), Brno, Masarykova Univerzita.

Resumé

Kojatice (District of Třebíč), „Smilová“. Late Paleolithic. Isolated find. Surface survey.

KOSTELEEC NA HANÉ (OKR. PROSTĚJOV)

Kóta 339,66 m. „Niva“. (Hlučov). Mladý paleolit. Ojedinelé nálezy. Povrchový průzkum.

V souvislosti s revizí lokalit z počátku mladého paleolitu byla nově revidována také lokalita, kterou M. Oliva a K. Valoch uvedli do literatury pod označením Hlučov (Oliva 1987; Valoch 1993). Z lokality pochází kostěný hrot typu Mladeč s plnou bází nalezený M. Růžičkou (Oliva 1987, foto 4:7). Lokalitu revidoval již M. Oliva, který zmiňuje ojedinelé nálezy štípané kamenné industrie, ulity fosilního plže a fosilní kosti. Na lokalitě zdokumentoval přítomnost spraše a rozvlečené fosilní půdy.

Polohu lokality revidoval M. Šmíd (2004), který ji umístil na katastrální území Kostelce na Hané, jižně od kóty 343 m. Na přiloženém plánu s vnesenými lokalitami však M. Šmíd zakreslil lokalitu jižně kóty 339,66 m (přibližně 300 m SVV kóty 342,1 m), která je dnes v terénu vyznačena. Současně M. Šmíd zmiňuje i eneolitické osídlení (KNP) v blízkosti paleolitické lokality.

Při našem revizním průzkumu jsme zdokumentovali naorané kamenité podloží v bezprostředním okolí kóty 339,66 m. Směrem na východ pak nasedala spraš, která je intenzivně narušována orbou. Ještě v prostoru naoraných paleozoických hornin, 49 m jihovýchodně kóty 339,66 m, jsme našli ojedinelý artefakt štípané kamenné industrie – bíle patinovaný zlomek úštěpu moravského jurského rohovce (N49°32.123' E17°00.819' – WGS-84). Další artefakt, drobnou prohnutou čepelku z bíle patinovaného eratického silicitu, která byla odbita měkkým otloukačem (má patrnou římsu), jsme našli 38 m jihozápadně od zmíněné kóty (N49°32.123' E17°00.772' – WGS-84). Asi 20 metrů jihovýchodně od kóty (N49°32.132' E17°00.796' – WGS-84) byl nalezen 4,6 cm dlouhý mesiální zlomek čepele z bíle patinovaného eratického silicitu s negativem zaběhlé čepele na dorsální straně. Další tři drobné patinované úštěpy (spongolit, moravský jurský rohovec, eratický silicit) pocházejí také z blízkého okolí zmiňované kóty. V případě tří přepálených artefaktů nalezených v tomto prostoru můžeme o jejich paleolitickém stáří pouze spekulovat. V širším okolí (východně až jižně kóty) jsme získali další artefakty štípané kamenné industrie, které se hlásí spíše k eneolitickému osídlení (i když jedna z čepelí ze silicitu krakovsko-čenstochovské jury je lehce patinována). Fosilní osteologický materiál se získat nepodařilo. Lokalitu se vyplatí dále sledovat, zejména s ohledem na možnou přítomnost nálezů v intaktních sedimentech. V příštích letech je zde možné očekávat nálezy dalších artefaktů, které by mohly zpřesnit klasifikaci lokality.

Průzkum byl realizován za podpory grantového projektu GA AV ČR A800010801 a GA ČR GD404/09/H020.

Petr Škrdla, Ondřej Mlejnek

Literatura

- Oliva, M. 1987:** *Aurignacien na Moravě*. Studie Muzea Kroměřížska 87, 5–128. Kroměříž: Muzeum Kroměřížska v Kroměříži.
- Šmíd, M. 2004:** Pravěké a raně historické osídlení katastru města Kostelec na Hané. *Střední Morava, vlastivědná revue* 19/2004. Olomouc, 58–99.
- Valoch, K. 1993:** Zwei Knochen spitzen des Aurignacien aus Mähren. *Acta Musei Moraviae, sci. soc.* 78, 23–27.

Resumé

Six Upper Paleolithic artifacts (a blade, a bladelet and three flakes) were collected at Kostelec na Hané, Niva field. A massive base bone point was previously reported from this location and published by Oliva and Valoch as being from Hlučov (Oliva 1987; Valoch 1993).

KOVALOVICE (OKR. BRNO-VENKOV)

Nad pastviskem. Paleolit. Ojedinelý nálezy. Povrchový průzkum.

Ojedinelý patinovaný úštěp z blíže neidentifikovaného moravského jurského rohovce byl zvednut na okraji rozsáhlého návrší jižně Kovalovic. Nadmořská výška nálezu je 315 m, geografická souřadnice N49°11.859' E16°49.034'.

Petr Škrdla

Resumé

An isolated artifact was found at Kovalovice, Nad pastviskem field.

MLADEČ (OKR. OLOMOUC)

Mladečské jeskyně, lokality Ia a IIa. Pleistocén/holocén. Archeologický dohled.

V průběhu roku 2011 probíhala přestavba vstupního areálu Mladečských jeskyní, který je dnes umístěn v bývalém lomu v jižním svahu Třesína (okolí bodu 49°42'23,6''N, 17°0'56,8''E). Při úpravách plošiny před jeskyní a vchodu do jeskynního systému byly na několika místech odkryty profily původními pleistocenními a holocenními sedimenty i redeponovanými vyvážkami. Z dokumentovaných profilů jsme odebírali vzorky zemin na výplav a získali tak doplňující malakozoologický a osteologický materiál, s cílem doplnit celkovou rekonstrukci tohoto klíčového paleoantropologického naleziště.

Lokalita Ia – výstupní část

Součástí stavebního projektu bylo zřízení samostatného východu z jeskyní západně od původního vchodu, při-

čez byly narušeny původní sedimenty při stěnách (obr. 4). Nejvyšší část odkrytého souvrství tvoří asi 40–50cm mocná poloha ostrohranných vápencových sutí o různé velikosti, se světle hnědou hlinitou výplní (1), následuje poloha pevného sintru (2), pod ním 30–40cm mocná, sytě hnědá až rezivá hlinitá vrstva s drobnozrnnou vápencovou sutí (3) a dále do hloubky pokračuje světle hnědá hlinitá vrstva s ostrohrannou sutí větších rozměrů úlomků (4).

Z polohy 1 byly vyzvednuty 3 neúplné schránky a velké množství fragmentů schránek *Helix* cf. *pomatia* (Linnaeus, 1758). Fragmenty jsou různých velikostí, vesměs ostrohranné. Největší neúplná schránka má v tělesném závitě pozůstatky patrně umělého otvoru. Přímé stopy lidské činnosti sice zjištěny nebyly, ale nelze zcela vyloučit, že tito plži byli sbíráni jako zdroj potravy, což by mohlo platit i pro ostatní úlomky ve vzorku. Dále byly ve vzorku nalezeny zbytky hadů řazených ke Colubroidea indet., a to 1 fragment obratle s částečně dochovaným zygosenem a 1 fragment ?obratle s dochovaným kotylem. Kraniální okraj zygoseny má z dorzálního pohledu vyvinuty výrazné laterální laloky, mediální lalok je široký. Trnový výběžek je ulomený na bázi. Dobře vyvinutý zygospheň s jistotou dokládá, že se jedná o obratel colubroidního hada, a to buď zmije, anebo užovky. Detailnější determinace je vzhledem k zachování nemožná. Druhý fragment zřejmě představuje částečně zachovaný kotyl obratle colubroidního hada. Zbývajících 8 fragmentů se nepodařilo ani přibližně určit, je ale pravděpodobné, že 1–2 úlomky patří obojživelníkům.

Z polohy 3, oddělené pevným sintrem, pochází levá M1 horní ze středně velkého cervida (velikosti *Cervus/Rangifer*) pleistocenního stáří.

Během stavebních prací, tedy mimo stratigrafický kontext, bylo v tomto prostoru vyzvednuto několik větších fragmentů recentních či subrecentních kostí, a to fragment proximální části pravé tibie bez proximální epifyzy, pravděpodobně prasete domácího (cf. *Sus scrofa* f. *domestica*); fragment diafýzy dlouhé kosti velkého savce; fragment diafýzy dlouhé kosti středně velkého savce.

Lokalita IIa – „Propáštka“

Stavební práce na plošině před jeskyní znovu zpřístupnily zasutou komínovitou dutinu nazvanou „Propáštka“. Jde o stupňovitě klesající puklinové prostory dosahující délky 46m a hloubky 18m. V úrovni prvního stupně (10m) se prostory větví v síť horizontálních chodbiček přecházejících do blokových závalů. U jejího ústí, v úrovni vsazení betonové skruže, je zachován profil sedimenty, které byly redeponovány z výše položené boční pukliny a původně zřejmě vyplňovaly i samotný komín „Propáštka“ (obr. 5). Povrch sedimentů tvoří ostrohranná suť větších rozměrů se světlou, šedo hnědou hlinitou výplní (1), následuje 30–40cm mocná poloha drobnozrnné suti s rezivou hlinitopísčitou výplní (2) a do hloubky pokračuje suť různých velikostí úlomků s okrově zbarvenou hlinitou výplní (3).

Poloha 2. Výplav vzorku obsahoval následující malakofaunu: 1 ks *Pupilla* cf. *sterrii* (Voith, 1840) – zrnov-

ka žebernatá, fragment spodní části ulity s ústím; 14 ks poškozených schránek a 52 fragmentů *Clausilia dubia* (Draparnaud 1805) - závoznatka drsná; 2 neúplné schránky a 2 fragmenty *Vallonia* sp.; 1 ks *Discus* cf. *runderatus* (Férussac, 1821); 6 ks neurčitelné fragmenty měkkýšů. Z téhož výplavu pocházejí fragmenty mikrofauny, a to distální část tibie a diafýza další dlouhé kosti a řezák. Z menších savců je reprezentován fragment proximální části phalangu (o velikosti *Vulpes/Lepus*), jehož bílé zbarvení naznačuje kontakt s ohněm (odhad teploty 650–800°C, kdy došlo k oxidaci uhlíkaté složky).

Poloha 3. Výplav vzorku obsahoval následující malakofaunu: 1 ks *Vallonia tenuilabris* (A. Braun, 1843); 8 neúplných ulit + 5 fragmentů *Clausilia dubia*; 1 ks *Pupilla* cf. *sterrii*, fragment spodní části ulity s ústím; 4 ks Gastropoda indet. (fragmenty). Z téhož výplavu pochází rovněž fragment diafýzy dlouhé kosti mikrofauny.

Při dokumentaci jeskyně byly pracovníky SJ ČR vyzvednuty dva fragmenty proximální poloviny pravého radia medvěda (*Ursus*, sp.), bez proximální epifyzy, pleistocenního stáří. Ležely na povrchu suti pod zavaleným komínem v hloubce cca 10 m pod povrchem.

Vyvážky na plošině před vchodem

Pokud jde o plošinu před jeskyní, profily tamními vyvázkami jsme naposledy sledovali během výkopů pro inženýrské sítě v roce 2001 (PV 43, str. 134) a nové odkryvy celkovou situaci potvrzují. V roce 2011 byly z vyvážek před budovou vyzvednuty převážně recentní kosti, a to spálený fragment proximální poloviny pravé tibie bez prox. epifyzy pravděpodobně prasete domácího (cf. *Sus scrofa* f. *domestica*); fragment levé lopatky širší skupiny ovce/koza (*Ovicapridae*) se zářezy; 3 fragmenty žeber středně velkého savce (1 z nich má na sobě zářezy); fragment diafýzy dlouhé kosti velkého savce (osekaný člověkem); fragment blíže neurčitelné kosti o velikosti 5–10 cm. Z pleistocenních kostí byl v druhotné poloze nalezen fragment diafýzy dlouhé kosti velkého savce, dosud pokrytý sintrem.

Zhodnocení malakozoologických nálezů

Na základě literatury lze získanou malakofaunu ekologicky hodnotit takto:

Vzorek z lokality Ia, poloha 1 obsahuje pouze druh *Helix* cf. *pomatia*, který obývá spíše otevřená prostranství, světlé lesy, křoviny nebo i (leso)stepní prostředí. Je význačný pro vlhčí a teplá období. Dává přednost vápenitému podkladu.

Discus cf. *runderatus*, zjištěný na lokalitě IIa (poloha 2) je lesním druhem žijícím na kmenech stromů, pod kůrou tlejících kmenů a pařezů, hlavně v horských vlhkých lesích většinou nad 800m, ve starším holocénu byl všeobecně rozšířen též v nížinách. Je vázán na přechodná a teplejší období. Ve vzorcích z poloh 2 a 3 se vyskytují dva druhy místy hojně ve spraších, a to *Clausilia dubia*, a *Pupilla* cf. *sterrii*. *Clausilia dubia* dnes obývá převážně vlhčí skály (je petrofilní), velmi hojná bývá na vápencích. Řidčeji žije i na kmenech lesních stromů. V kvartéru je uváděna z různých typů sedimentů (svahoviny, jeskynní

Obr. 4. Mladeč Ia – východ, profil sedimenty při skalní stěně, polohy 1–3.

Fig. 4. Mladeč Ia – exit, section through sediments at the rock wall, layers 1–3.



sedimenty, některé travertiny). *Pupilla* cf. *sterrii* obývá hlavně suchá slunná stanoviště. Je význačným druhem skalních stepí a xerothermních skal, dává přednost vápencům, vzácně se objevuje i na jiných horninách (převážně bazických eruptivech). V kvartéru je známa převážně z chladných období a byla hojně rozšířena i v nížinách, kde dnes chybí. Ve vzorku z polohy 3 byl zjištěn význačný sprašový druh *Vallonia tenuilabris*, chladnomilný a obývající otevřenou krajinu, zejména sprašové stepi. Recentní není z Evropy znám.

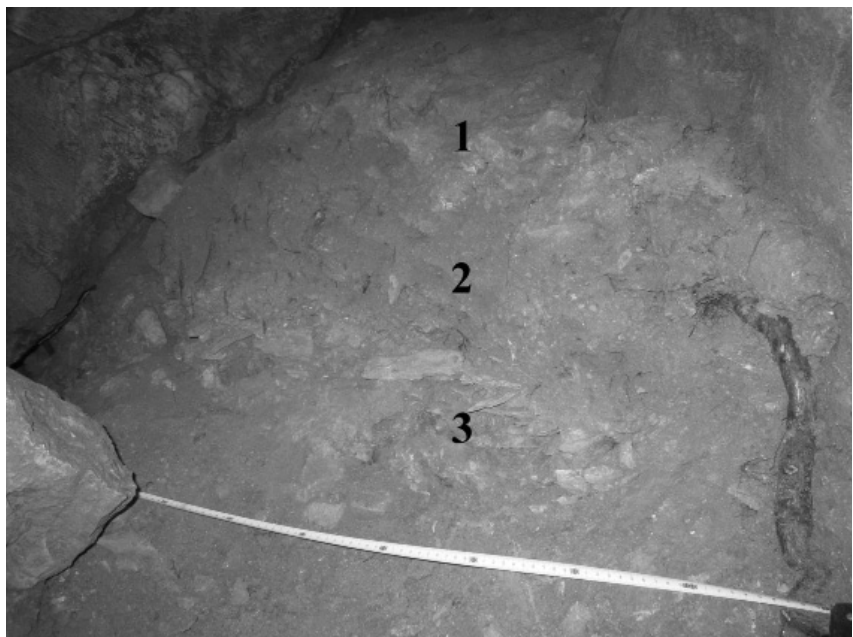
Celkové zhodnocení

Akce z roku 2011 znovu potvrzuje, že soustavný archeologický dohled má potenciál průběžně doplňovat nové kontextuální informace o tomto komplexním antropologickém a archeologickém nalezišti (srv. PV 43, 45, 51, 52). V profilu zachovaném ve výstupní části jeskyně (lokalita Ia) je doložena holocenní i pleistocenní fauna

(polohy 1–3). „Propáštka“ (lokalita IIa) představuje jednu z typických vertikálních (komínovitých) dutin v jižní části jeskynního systému, které byly v minulosti vesměs porušeny nebo úplně odtěženy lomem; původně takové dutiny vyplňovaly redeponované, převážně pleistocenní sprašové a hlinité sedimenty s vápencovou sutí. Situačně připomíná „Propáštka“ popis již odtěžené „jeskyňky“ Mladeč II s antropologickým a archeologickým materiálem, která však měla ležet dále na západ od hlavního vchodu (50m dle Kniese 1906, resp. 60 kroků dle Mašky 1905). Nově nalezená malakofauna pleistocenního i holocenního stáří, která se do těchto dutin evidentně dostávala z povrchu, indikuje blízkost původních jeskynních vchodů v jižním svahu Třesína. Pokud se zde projevila i aktivita prehistorického člověka, pak spíše nepřímou, poškozením schránek hlemýždě zahradního na lokalitě Ia (poloha 1) a přepálením zvířecí kůstky z lokality IIa (poloha 2).

Obr. 5. Mladeč IIa – „Propáštka“, profil sedimenty u ústí komínu, polohy 1–3.

Fig. 5. Mladeč IIa – „Propáštka“, section through sediments at the chimney mouth, layers 1–3.



Za doplňující informace a část osteologického materiálu děkujeme pracovníkům Správy jeskyní ČR.

Jiří Svoboda, Šárka Hladilová, Martin Ivanov,
Martin Novák, Sandra Sázellová

Resumé

Entrance facilities of the Mladeč cave system, now localized in an old quarry on the southern slope of Třesín Hill, have been rebuilt during 2011. Archaeological monitoring of the construction works provided additional contextual evidence of this complex paleoanthropological site. A section preserved at the cave exit (site Ia) contains paleontological materials of Holocene and Pleistocene ages (layers 1–3). A rediscovered cavity „Propáštka“ (site IIa) represents one of the typical chimney caves in the southern part of the system; originally, such cavities were filled by redeposited loessic and clayish sediments with limestone scree, mostly of Pleistocene age. By its situation, „Propáštka“ recalls earlier descriptions of the quarried-off cave Mladeč II, which included anthropological and archaeological materials, and which was located further west from the main entrance (J. Knies, K.J. Maška). The newly discovered malacofauna of Pleistocene and Holocene ages, redeposited in these cavities from the surface, indicates existence of original entrances nearby. Human activity is evidenced rather indirectly, as probable manipulation of *Helix* shells (site Ia, layer 1) and as burning of one of the animal bones (site IIa, layer 2).

MOKRÁ-HORÁKOV (K. Ú. MOKRÁ, OKR. BRNO- -VENKOV)

Mokrálom X, „Mokerský les“. Paleolit. Stanice. Záchraný výzkum.

Na nalezišti byl prováděn první výzkum již v roce 2005 (Kos 2006) a pokračuje prakticky až dodneška (viz. středověk-novověk). Jeho hlavním záměrem bylo prozkoumat výrobní areál s velkou kvadratickou vápenickou pecí z období středověku, a však některé nálezové situace kolem ní naznačily, že místo bylo využíváno lidmi s minimální intenzitou již v období paleolitu a neolitu/neolitu (GPS: 49°14'1.22"S, 16°45'36.15"V).

Jelikož leží aktuální prostor v plánované těžbě mokerského lomu, kudy by mělo v nejbližší době dojít k propojení Západního lomu s Prostředním, jsou zde nyní prováděny dodatečné sondáže a předstihové odkryvy. Dvě plošné sondy položené ssz. od vápenické pece I přinesly poznatky o nálezech amorfní bílé patinované kamenné industrie, která představuje výrobní odpad a jednotlivá rezidua těžných jader. Žádný z artefaktů však neumožňuje přesnější zařazení naleziště než do období paleolitu. Zvláštností jsou nálezy hnědých limonitových kůr a silně zvětralé deskovité zlomky břidlic růžového a zeleného zbarvení, které provázely štípané artefakty.

Petr Kos

Literatura

Kos, P. 2006: Mokrý-Horákov (k. ú. Mokrý, okr. Brno-venkov). *Přehled výzkumů* 47, 260–261.

Resumé

Mokrý-Horákov (Cadastral territory of Mokrý, District of Brno-venkov). „Mokerský les“. Site. Paleolithic. Rescue excavation.

PAVLOV (OKR. BŘECLAV)

Okolí a intravilán obce; lokality Pavlov II – spodní část (poloha Nad jezerem) a Pavlov – Zahradní ul. Archeologický dohled, kvartérně-geologický popis, environmentální analýzy.

V průběhu roku 2011 provádělo Středisko pro paleolit a paleoetnologii ARÚ AV ČR Brno, v.v.i., v intravilánu a okolí obcí Pavlov a Milovice archeologický dohled na stavbách „Pálavské vinohrady – apartmánové domy“ (lokality Pavlov II – spodní část), „Vinařství Reisten - Pavlov“ na Zahradní ul. a „Milovce – Za Blanářovým, rodinné domy“. V Pavlově byly odkryty nové profily, které dotvářejí kvartérně-geologický kontext velkých paleolitických sídlišť na katastru obce (Svoboda, ed. 2011). Ve spolupráci s Českou geologickou službou probíhala geologická dokumentace profilů a odběr vzorků.

Lokalita II – spodní část, okolí sídliště (poloha Nad jezerem).

Ve výkopech základů domů ve svahu nad přehradou byly stupňovitě odkryty až 2 m vysoké zářezy (souřadnice WGS-84: 48°52'35.4"N, 16°40'45.1"E). Pod typickou spraší následovaly šikmo ukloněné (orientačně v hloubce asi 1–2 m) soliflukcí rozvržené spraše, terciérní jíly a prachy s třemi útržky půdních sedimentů. Do hloubky 2m přibývalo soliflukcí postižených zvětralých jílovců a prachovců (jíly, prachy) s úlomky jurských vápenců; při bázi se nacházely i balvany vápenců o velikosti až 30cm. V poloze postižené mrazovými pochody se zachovaly tři útržkovitě zachované půdní horizonty v parautochtonní poloze včetně půdních sedimentů. Svrchní horizont byl tmavě hnědý, slídnatý, slabě písčité; střední horizont tvořil tmavě hnědý, slídnatý, slabě písčité půdní málo výrazný sediment, s dobře viditelnými krotovinami; spodní byl relikt půdního horizontu místy s útržky přemístěných spraší.

V celém souvrství se s různou intenzitou vyskytovaly polohy zuhelnatělého dřeva. Již na bázi nejvyšší spraše ležela v hloubce 0,5–0,6m zřetelně vymezená uhlíkatá čočka o průměru 0,6m (obr. 6), na rozhraní spraše a soliflukčních poloh ležela další, soliflukcí přemístěná vrstvička spraše a písků (zvětralé sedimenty terciéru) s hojnými uhlíky; obdobná čočka s uhlíky byla i níže, v solifluované poloze. Rovněž spodní relikt půdního horizontu obsahoval drobné uhlíky. V hloubce 1–1,5m pod povrchem, na úrovni svrchního půdního horizontu jsme našli stehenní kost (levý femur) jezevce *Meles meles* (rozměry: D115/